

КС пояснюються мовною економією знаків та, з іншого боку, розширенням лексичного набору сем у тексті. Це сприятиме образності, репрезентації індивідуально-авторських складників та апеляції до індивідуально-авторської картини світу того чи того письменника. Кореляція індивідуально-авторського (ідіостиль) та загальномовного стилів може призвести до збагачення нації як у мовленнєвому, так і в духовному аспектах.

Пов'язуючи наш об'єкт із голістичною лінгвістикою, зазначаємо, що одним із основним завдань нової філології має бути вивчення взаємозв'язку між синонімічно-полісемічними словами тому до **перспективних** напрямів відносимо ґрунтовне вивчення ідентифікаційної, оціночної та образної функцій контекстуальних синонімів англійської мови на матеріалі художнього дискурсу в руслі голістично-синергетичної парадигми.

#### *Література*

- Басок В. А. Контекстуальна синонімія : семантико-стилістичний та прагматичний аспекти (на матеріалі іменників сучасної німецької мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 Київ, 2006. 20 с.
- Брагина А. А. Синонимия в литературном языке. Москва : Наука, 1986. 127 с.
- Вилюман В. Г. Английская синонимика. Москва : Высшая школа, 1980. 123 с.
- Левицький В. В. Лексикологія німецької мови. Вінниця : Нова Книга, 2014. 392 с.
- Нечитайло О. І. Синоніми в лексикографії. Київ : Наукова думка, 1987. 132 с.
- Павлов В. В. Функциональные свойства контекстуальных синонимов. URL: <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/904-funktionalni-vlastivosti-kontekstualnih-sinonimiv.html>
- Пелевина Н. Ф. О внешних и внутренних факторах семантических изменений. *Материалы XIX научной сессии*. Черновцы, 1963. С. 6-9.
- Путятин Е. И. О признаках языковой и контекстуальной синонимии в современном английском языке. *Вестник Сургутского государственного педагогического университета*. URL: <https://cyberleninka.ru/journal/n/vestnik-surgutskogo-gosudarstvennogo-pedagogicheskogo-universiteta?i=1048893>
- Судья А. М. Функціонування контекстуальних синонімів-прикметників у німецькомовному художньому дискурсі : когнітивний та прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2014. 20 с.
- Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru>
- Jojo Moyes. *The last letter from your lover*. London : Hodder & Stoughton Ltd, 2010. 502 p.
- Quintilianus M. *Institutio oratoria*, ed E. Bonnel, Lipsial, 1866. 149 p.

(Матеріал надійшов до редакції 14.03.20. Прийнято до друку 9.04.20 )

УДК 811.112.2'25

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2020-79-06>

**КИРИЛЮК С. В.**

(*Чорноморський національний університет імені Петра Могили*)

ksw64@meta.ua

## **ВІДТВОРЕННЯ ЕТНОМОВНОГО КОМПОНЕНТА НІМЕЦЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ**

Статтю присвячено особливостям відтворення етномаркованих одиниць німецьких народних казок в україномовному перекладі. Визначено, що національне забарвлення змісту і форми німецької народної казки зберігається, в першу чергу, на лексико-семантичному рівні мови, який найбільш адекватно відображає національну картину світу. Виявлено, що власні та власне казкові імена належать до реалій певної мовної культури, і мають різні способи перекладу. Природні імена відтворюються за допомогою транскрипції, а апелятиви – зі збереженням внутрішньої форми. В той же час при відтворенні власних імен застосовується і метод уподібнення, коли персонаж в українському перекладі отримує специфічного забарвлення за допомоги імені. Повна відповідність національного колориту забезпечується засобами контексту, який є джерелом даних про історію, культуру та традиції народу. У зв'язку з цим, особливого значення набуває переклад лексичних одиниць, що позначають предмети, поняття та явища, які характерні для певного народу та пов'язані з певною історичною епохою. Зазначено, що при перекладі тексту з однієї лінгвокультури на іншу з'являються слова-реалії, точність перекладу яких частіше полягає у функціональній, а не формальній відповідності оригіналу. Виявлено, що відтворення змісту і форми оригіналу досягається шляхом описового, еквівалентного та буквального перекладу, внаслідок чого стає можливим передати національний колорит німецької казки. Особливого колориту набувають і традиційні словесні формули, оригінальність яких безпосередньо пов'язана з особливостями ментальності народу. У результаті дослідження перекладу традиційних формул німецьких народних казок було виявлено, що в українському варіанті словесні формули

характеризуються типовими структурами, що зберігають специфічні жанрово-родові властивості оригіналу і відтворюють їх в моделі іншої культури, на що й варто звертати увагу при перекладі.

*Ключові слова:* казковий дискурс, етномарковані одиниці, мовна картина світу, реалії мовної культури, функціональна еквівалентність

**Kyryliuk S. Reproduction of the ethnominal component of German folk tales in Ukrainian translation.** The article deals with the peculiarities of reproduction of ethnominal units of German folk tales in Ukrainian translation. It is determined that the national coloring of the content and form of the German folk tale is preserved, first of all, at the lexico-semantic level of the language, that most adequately reflects the national picture of the world. It is revealed that proper and proper fairy names belong to the realities of a particular linguistic culture, and have different ways of translation. Proper names are reproduced through transcription and appellations are preserved in an internal form. At the same time, the reproduction method uses the method of similarity, when the character in the Ukrainian translation receives a specific color with the help of the name. Full compliance of national color is ensured by means of context, which is a source of data on the history, culture and traditions of the people. In this connection the translation of lexical units, which denote objects, concepts and phenomena that are specific to a particular people and related to a certain historical epoch, is of particular importance. It was noted that by translating the text from one linguacultural to another there are words-realities, the accuracy of translation of which is more often concluded in the functional rather than the formal compliance of the original. It is revealed that the reproduction of the content and form of the original is achieved through descriptive, equivalent and literal translation, which makes it possible to convey the national color of the German fairy tale. Traditional verbal formulas, whose originality is directly related to the peculiarities of the mentality of the people, also acquire special color. As a result of the study of the translation of traditional formulas of German folk tales, it was found that in the Ukrainian version verbal formulas are characterized by typical structures, retain specific genre-generic properties of the original and reproduce them in the model of another culture, which is worth paying attention to when translating.

*Keywords:* fairytale discourse, ethno-marking units, linguistic picture of the world, realities of linguistic culture, functional equivalence

Сучасна теорія перекладу звертається до проблеми відтворення національно-культурного колориту та етноспецифіки художнього твору, оскільки культурологічний та історичний аспекти віддзеркалюють своєрідність оригіналу. Низка науковців, як вітчизняних так і зарубіжних, зверталися до проблеми відтворення певної національної своєрідності художнього твору як важливого перекладознавчого аспекту (В. Виноградов, Г. Чернов, С. Влахов, С. Флорін, С. Ковганюк, М. Новикова, О. Жовнір, Р. Зорівчак). **Актуальність** нашої розвідки визначається тим, що вперше розглядаються особливості перекладу національної своєрідності німецьких народних казок в україномовних перекладах.

**Мета** роботи полягає у виявленні способів відтворення культурно-маркованої лексики німецьких народних казок в україномовних перекладах. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

-визначення поняття *дискурс* казки;

-способи відтворення національного колориту німецької народної казки в українському перекладі;

-функціональна вагомість слів-реалій в українському перекладі.

**Об'єктом** дослідження є україномовний переклад текстів німецьких народних казок.

**Предметом** нашої наукової розвідки виступають реалії оригіналу та їх відповідники в українському перекладі.

Мова фольклору багата етномаркованими одиницями, неадекватний переклад яких веде до втрати своєрідного фону твору. В текстах німецьких народних казок віддзеркалюється світосприйняття народу, його звичаї і традиції. Сучасні наукові дослідження, присвячені вивченню різних аспектів дискурсійного простору народної казки, зумовили і різне тлумачення казкового дискурсу. Це пов'язано зі складністю і багатозначністю самого поняття дискурс та прагматичними настановами дослідників [Демина 2006, с. 90].

Поняттєвий діапазон терміна «дискурс» у сучасній парадигмі гуманітарного знання залишається на сьогодні дискусійним, про що свідчать наукові праці [Карасик 2000; Піхтовнікова 2005; Селіванова 2012]. Але загальним для всіх тлумачень виявляється визначення дискурсу як мовленнєвої діяльності, де одночасно реалізуються різноманітні аспекти не тільки мови, але й мовної свідомості [Селіванова 2000, с. 202], тобто поняття дискурсу включає водночас два компоненти: динамічний процес мовної діяльності, що включена в певний соціальний контекст, і її результат у вигляді тексту. Таким чином,

дискурс народної казки ми можемо розглядати як репрезентацію національної картини світу та менталітету народу, що інтегрувалися та закріпилися у художній формі, як узагальнений погляд на стереотипні буттєві та побутові ситуації, де в фокусі уваги перебувають ціннісні, значущі події [Эмер 2010, с. 91].

Знання про світ та оточення фіксувалися в тексті німецької народної казки в образах казкових персонажів, подіях та елементах сюжету. Національне забарвлення змісту і форми німецької народної казки зберігається, в першу чергу, на лексико-семантичному рівні мови, який найбільш адекватно відображає національну картину світу. Це пояснюється, на думку вітчизняної дослідниці С. Сотнікової, загальною властивістю словникового складу мови реагувати на позамовні фактори і фіксувати всі сторони національного буття, у центрі якого знаходиться людина у різних сферах трудової і духовної діяльності з її думками, почуттями, прагненнями та інтересами [Сотникова 2010, с. 130-131].

Надзвичайно важливу роль у створенні національного колориту, на нашу думку, відіграють власні назви, оскільки вони належать до реалій певної мовної культури. В. Виноградов наголошує, що власна назва – це завжди реалія [Виноградов 2001, с. 149]. В кожній власній назві міститься інформація про національну приналежність суб'єкта, який вони позначають. Наприклад:

„Vor einem großen Walde wohnte ein armer Holzhacker mit seiner Frau und seinen zwei Kindern ; das Bübchen hieß Hänsel und das Mädchen Gretel“ [Brüder Grimm 1995, с. 76].

„Жив біля дрімучого лісу один убогий дроворуб. І було в нього двійко діток: хлопчик Гензель і дівчинка Гретель“ [Брати Грімм 2004, с. 36].

„Nun war einmal eine Jungfrau, die hieß Jorinde ; sie war schöner als alle anderen Mädchen. Die und dann ein gar schöner Jüngling, namens Joringel, hatten sich zusammen“ [Brüder Grimm 1995, с. 314].

„А в селі недалеко від того лісу жила собі дівчина на ім'я Йоринда, гарна, як намальована. І вона була заручена з гарним хлопцем на ім'я Йорингель“ [Брати Грімм 2004, с. 158].

Як свідчать приклади, німецькі власні імена відтворюються за допомоги транскрипції, що зберігає їх національний колорит та звучання. Вони надають тексту місцевого забарвлення, вони становлять "єдиний різновид реалій, які неминуче треба подавати в національній подобі" [Зорівчак 1989, с. 98].

В той же час при відтворенні власних імен застосовується і метод уподібнення. Так, образ Івана (Івана Дурня) в українських казках цілком відтворює людину, яка не блищить розумом, але саме завдяки своєму нестандартному мисленню проходить всі казкові випробування. Звернімося до прикладів:

„»Nun,« sprach Hans, »mehr Verstand ist für meinen Haushalt nicht nötig ; weil du so eine kluge Else bist, so will ich dich haben,« packte sie bei der Hand und nahm sie mit hinauf und hielt Hochzeit mit ihr“ [Brüder Grimm 1995, с. 158].

„«Ну, - промовив Іван: більше розуму для мого хазяйства не треба. Як ти така мудра, Ельзо, то хочу я на тобі ожинитися», - і після того взяв її за руку, вивів з льоху на гору, а там скоро й поженились вони“ [Казки братів Грімм 1919, с. 58].

З прикладу бачимо, що головний персонаж в українському перекладі отримує специфічного забарвлення за допомоги імені. Обравши відповідником власному імені *Hans* ім'я *Іван*, перекладач зберігає його образність та зневажливе звучання.

Найбільш ефективним показником проспекції та прагматики німецької народної казки є використання передконцептуальної інформації у заголовку, який дає орієнтир для вироблення стратегії сприйняття тексту та програмує мережу асоціацій у читача. Номінації заголовків німецьких народних казок представлені власними іменами, які набувають характеризувального значення на морфологічному рівні, акцентують зовнішні та внутрішні якості персонажу („Die kluge Else“ [Brüder Grimm 1995, с. 156] – „Мудра Ельза“ [Казки братів Грімм 1919, с. 58]. „Hänsel und Gretel“ [Brüder Grimm 1995, с. 76] – „Гензель і

Гретель», [Брати Грімм 2004, с. 36], „*Jorinde und Joringel*” [Brüder Grimm 1995, с. 314] – „*Йоринда і Йорингель*” [Брати Грімм 2004, с. 158] та частково апелятивами, що належать до класу власних імен („*Aschenputtel*” [Brüder Grimm 1995, с. 109] – „*Попелюшка*” [Брати Грімм 2004, с. 118], „*Sneewittchen*” [Brüder Grimm 1995, с. 228] – „*Білосніжка*” [Казки братів Грімм 1919, с. 89], „*Dornröschen*” [Brüder Grimm 1995, с. 218] – „*Тернова квіточка*” [Казки братів Грімм 1919, с. 34], „*Шпіншинка*” [Брати Грімм 2004, с. 128], „*Doktor Allwissend*” [Brüder Grimm 1995, с. 421] – „*Доктор Всеугодько*” [Казки братів Грімм 1919, с. 140]).

Як ілюструють наведені приклади, переклад саме промовляючих імен пов'язаний безпосередньо з прямим перекладом окремих частин, оскільки в німецькій мові ці лексичні одиниці розглядаються як композити.

Повна відповідність національного колориту забезпечується засобами контексту, який є джерелом даних про історію, культуру та традиції народу. У зв'язку з цим, особливого значення набувають лексичні одиниці, що позначають предмети, поняття та явища, які характерні для певного народу та пов'язані з певною історичною епохою. Наприклад:

„*Da ging es ihm wohl, es aß Zuckerbrot und trank süße Milch, und seine Kleider waren von Gold, und die Englein spielten mit ihm*” [Brüder Grimm 1995, с. 19].

„*Там їй було дуже гарно: вона їла самі медяники та пундики, пила самі вершки з молока, вдягалася у золоту одіж і гралася з янголятами*” [Казки братів Грімм 1919, с. 11].

„*Der gute Rat ward also befolgt und ein Töpfchen mit Fett angekauft*” [Brüder Grimm 1995, с. 16].

„*Гарна рада кошача була взята мишкою до уваги й вона негайно купила цілу макітерку смальцю*” [Казки братів Грімм 1919, с. 18].

З прикладів бачимо, що відповідниками лексичної одиниці *Zuckerbrot* виступають лексеми *медяник* та *пундик*, що належать до страв української кухні, а еквівалентом для лексичної одиниці *ein Töpfchen* обрано *макітерка*. Переклад, на нашу думку, включає адекватні українські відповідники, сприяючи досягнення функціональної еквівалентності між оригіналом і перекладом.

Історичний розвиток кожного народу, його менталітет, національний характер, спосіб життя, система цінностей, світовідчуття накладають свій відбиток на мовну картину світу. Ще В. фон Гумбольдт зазначав, що «духовна своєрідність та будова мови настільки тісно взаємопов'язані, що існування першого обов'язково зумовлює існування другого [Гумбольдт 2000, с. 68]». Саме в мові закріплюється загальнолюдський і національний досвід, що відображається специфікою традиційних образних засобів мови. При перекладі текстів німецьких народних казок використовуються аналогові заміщення для подолання культурного бар'єру. Проілюструємо це за допомогою наведених прикладів:

„*Nun geschah es, dass der Vater einmal zu ihm sprach »hör du, in der Ecke dort, du wirst groß und stark, du mußt auch etwas lernen, womit du dein Brot verdienst*” [Brüder Grimm 1995, с. 24].

„*Та раз батькові так набридли оті синові похвалки, що він і каже йому: «Ей, слухай, ти, пічкурнику! Ти вже хвалити Бога, виріс до неба, а дурний, як не треба! Час би тобі навчатися, щоб не дарма хліб переводити*” [Казки братів Грімм 1919, с. 22].

Приклади підтверджують, що при перекладі тексту з однієї лінгвокультури на іншу з'являються слова-реалії, точність перекладу яких полягає у функціональній, а не формальній відповідності оригіналу.

Особливого колориту набувають традиційні словесні формули. До композиційних складників німецької народної казки належать також ініціальні, медіальні та заключні формули. У результаті дослідження перекладу традиційних формул німецьких народних казок було виявлено, що в українському варіанті словесні формули характеризуються типовими структурами, що зберігають специфічні жанрово-родові властивості оригіналу і відтворюють їх в моделі іншої культури, на що й варто звертати увагу при перекладі.

**Висновки.** Досліджуваний матеріал свідчить, що транскрибування і транслітерація власних імен зберігають лаконічність одиниці перекладу та її національний колорит. Ефективним засобом відтворення національно-культурних значень реалій в україномовному перекладі виявилось використання адекватних відповідників елементів іншої культури. Відтворення національного колориту, що відповідає оригіналу, передбачає певну систему відбору мовних елементів [Федоров 2002, с. 396]. Серед напрямків подальших наукових розвідок слід виокремити вивчення особливостей відтворення авторської позиції.

#### Література

- Брати Грїмм. Казки. Переклад Є. Поповича та С. Скидона. 2004. URL: [http://www.ae-lib.org.ua/texts/grimm\\_\\_tales\\_\\_ua.htm](http://www.ae-lib.org.ua/texts/grimm__tales__ua.htm)
- Виноградов В. С. Введение в переводоведение (Общие и лексические вопросы) М. : ИОСО РАО, 2001. 224 с.
- Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. М. : ОАО ИГ "Прогресс", 2000. 400 с.
- Демина М. В. Гендерная концептосфера британского сказочного дискурса : от традиции к современности. *Вестник СамГУ*. 2006. №10/2 (50). С. 90 – 97.
- Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при ЛДУ, 1989. 215 с.
- Казки братів Грїмм в чотирьох томах з 180 малюнками / переклад М. Харченка, Ф. Супруна, Д. Корзуна та ін. Київ – Відень, 1919. 162 с.
- Карасик В. И. О типах дискурса *Языковая личность : институциональный и персональный дискурс*. Волгоград : Перемена, 2000. С. 5 – 20.
- Піхтовнікова Л. С. Стилїстика і синергетика дискурсу *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Х. : Константа, 2005. С. 29 – 35.
- Селиванова Е.А. Когнитивная ономазиология. Монография. К. : Фитосоционцентр, 2000. 248 с.
- Селіванова О. О. Світ свідомості в мові : Монографічне видання. Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. 488 с.
- Сотнікова С. І. Засоби комізму в ономастиконі німецькихнародних казок. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2010. № 930. Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов. Вип. 64. С. 131–135.
- Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для институтов и факультетов иностр. языков. Учеб. пособие. Москва : ООО Издательский Дом "Филология три", 2002. 416 с.
- Эмер Ю. А. Фольклорный концепт : жанрово-дискурсивный аспект. *Вестник ТГУ*. 2010. № 1 (9). С. 91 – 99.
- Kinder- und Hausmärchen. [Gesammelt durch die Brüder Grimm]. Düsseldorf und Zürich, 1995. 845 S.

(Матеріал надійшов до редакції 4.10.19. Прийнято до друку 19.11.19)

УДК: 811.112'373.613

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2020-79-07>

**КІЙКО С. В., КУДРЯВЦЕВА О. Д.**

(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

kiykosvit@gmail.com

## СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АБРЕВІАЦІЇ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена розгляду синергетичного потенціалу аббревіації у сучасній німецькій мові. Наведено низку класифікацій та таксономічний опис скорочень у сучасній німецькій мові, які проаналізовано з двох позицій – графемної та морфологічної. Властивості аббревіатур описано з огляду на їх довжину, довжину їх вихідних фраз і фразових сегментів, що використані чи опущені при створенні аббревіатур. Аббревіатури покласифіковано за структурно-формальними ознаками та інформаційним навантаженням окремих літер.

Дослідження має на меті дати відповіді на такі питання: Як розташовані графеми в ініціалізмах? Які моделі аббревіації є найчастотнішими і чи трапляються оказіональні моделі утворення скорочень? Яка середня кількість букв у аббревіатурах? Яке співвідношення ініціалізмів, інших видів аббревіатур та кількості складових у вихідних словосполученнях? Загальна кількість омонімічних скорочень у німецькій мові, виписаних з 5-го видання словника аббревіатур Duden, дорівнює 6403 одиниці, покласифіковані за різними моделями.

Корпус проаналізовано на двох рівнях – графемному та морфологічному. На графемному рівні розглянуто кількість елементів аббревіатур та їхніх вихідних фраз (моделі розташування ініціальних літер та їх співвідношення з вихідними складовими словосполучень), а також способи їх графічного представлення, в той час як морфологічний рівень враховує морфологічний склад аббревіатур і їх вихідні фразові елементи, вживання та пропуск лексичних та функціональних слів.

Встановлено, що розподіл кількості омонімічних аббревіатур залежно від кількості позначуваних ними слів і словосполучень, а також залежність кількості омонімів від довжини аббревіатур описується законом Менцера та вписується у синергетичну модель омонімії.

Ключові слова: аббревіатури, омонімія, закон Менцера, синергетична модель.